

AKROPOLIIN JUURELLA
SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTTI
1984–2004

Toimittanut Leena Pietilä-Castrén

HELSINKI 2004

Kuvien toimitus Mats Selenius ja Esko Tikka.
Valokuvat J. Gazetas ja instituutin henkilökunta, ellei toisin mainita. Kaikkien kuvien ottajaa
ei ole voitu selvittää.

© Suomen Ateenan-instituutin säätiö – Stiftelsen för Finlands Atheninstitut, Helsinki 2004

ISSN 1237-2684
ISBN 951-98806-4-X

Ekenäs Tryckeri Ab – Tammissaaren Kirjapaino Oy, Tammissaari 2004

Sisällys

LAURI SAXÉN	Alkusanat	7
ANTTI ARJAVA	Suomen Ateenan-instituutin vaiheet	9
LEENA PIETILÄ-CASTRÉN	Suomen Ateenan-instituutin toimipaikat	51

Instituutin julkaisusarja

PAAVO CASTRÉN	Ateena herulihyökkäyksen jälkeen	81
BJÖRN FORSÉN	Pnyks-kukkula Ateenan historiassa	83
PETRA PAKKANEN	Varhaishellenistinen uskonto	84
BJÖRN FORSÉN	Kreikkalaiset votiivilahjat	86
ARJA KARIVIERI	Ateenan lampputeollisuus	87
JAAKKO FRÖSÉN	Varhaishellenistinen Ateena	89
OLLI SALOMIES	Kreikkalainen itä roomalaisajalla	91
MARJAANA VESTERINEN	Kirjoituksia kielihistoriasta ja esittävästä taiteesta	92
LEENA PIETILÄ-CASTRÉN	Itäinen Välimeri 500-luvulla	94

Tutkimushankkeet

GUNNAR AF HÄLLSTRÖM	Tutkimuksia Pseudo-Dionysios Areiopagilaisesta	96
KIRSTI SIMONSUURI	Kreikkalaisten myyttien tulkitseminen	97
JARI PAKKANEN	Stratoksen Zeun temppelin rekonstruktio	98
PETRA PAKKANEN	A.M. Myhrberg ja Pohjolan filhellenismi	100
ARJA KARIVIERI	Paliambelan varhaiskristillisen kirkon kaivausprojekti 1999–2004	102
LEENA PIETILÄ-CASTRÉN	Heroonit myöhäisklassisella ja hellenistisellä ajalla	104
ERKKI SIRONEN	Attikan roomalaisaikainen kivirunous	106
MARIA MARTZOUKOU	Suomi-kuva kreikkalaislehdissä talvella 1939–1940	108
BJÖRN FORSÉN	Thesprotian tutkimushanke Luoteis-Kreikassa	109
PETRA PAKKANEN	H. Schliemann Pohjolassa ja Baltian maissa	112

Henkilöhakemisto		115
------------------	--	-----

Suomen Ateenan-instituutin toimipaikat

Leena Pietilä-Castrén

Lähteet

Instituutin toiminnot kattavat Ateenassa kolme kiinteistöä: itse instituuttirakennuksen, asuntolan ja johtajan virka-asunnon. Niihin liittyvä talokohtainen tieto rajoittuu Ateenan Kiinteistörekisterissä oleviin tonttikirjoihin, joista ilmenevät ainoastaan tontin omistajavaihdokset, kiinteistön rakentamisajankohta ja joissakin tapauksissa mahdolliset pankkilainat. Yksityishenkilö ei helposti pääse aineistoon käsiksi, joten lakimies Maria Dimitriou kävi sen kokoamassa, ja Maria Martzoukou käänsi sen edelleen hyödynnettäväksi. Näin saatu niukkasalainen tieto oli sitten lihotettava sata vuotta eli instituuttirakennuksen iän kattavaksi pieneksi historiikiksi, joka antaisi käsityksen instituutin kotiseudun luonteesta, instituutin taloissa eläneistä ihmisistä ja ennen kaikkea itse rakennuksista. Jonkin verran apua tuli Ateenan kaupunkihistoriaa eri ajoilta valottavista teoksista, mutta ratkaiseva seikka oli ateenalaisten kotiseuturakkaus, joka pitää ihmiset vuosikymmenestä toiseen samoilla kulmillä. Heidän joukostaan tekee mieli mainita erityisesti eläkkeellä oleva merimies Pandelis Angelopoulos ja hänen monipuoliset muistonsa. Kun ensimmäisen Zitroulla asuneen henkilön nimi oli saatu selville, tietoa alkoi kertyä yhä useammista, ja yhtä lukuunottamatta kaikki olivat halukkaita haastateltaviksi ja kertomaan kokemuksistaan ja muistelemaan naapureita. Eräs haastateltava ei ollut 45 vuoteen käynyt Zitrou-kadulla, ja vanhat naapurit kohtasivat instituutissa ensi kerran vuosikymmenten jälkeen kotiseututiedon keräämisen yhteydessä. Aineiston karttuessa oli mielenkiintoista havaita, että pitkienkin aikojen taakse kätkeytyvä tieto oli säilynyt sekä vuosiluvuiltaan että yksityiskohdiltaan varsin samanlaisena muistelijasta huolimatta. Yritykset tavoittaa oikeita henkilöitä olivat ajoittain vaikeita ja aikaavieviä varsinkin sellaisissa tapauksissa, joissa jäljittäminen piti aloittaa pelkästään puhelinluettelon nimilistan avulla. Tässäkin instituutin toimistonhoitaja Maria Martzoukou ja amanuenssi Memi Gurduba tekivät suurtyön, väsymättä ja aina innostuneina. Vanhoja valokuvia on ollut tarjolla todella vähän. Ateenan valokuva-arkistoista ei löydetty juuri mitään, ainoa vanha valokuva Zitrou-kadusta saatiin «instituutin leipomon» asiakkaalta. Akropoliin läheisyydestä huolimatta suomalaisille keskeiset Zitrou- ja Karyatidon-kadut näyttävät lähes aina rajautuneen kuvaajien mielenkiinnon ulkopuolelle.

Suullista tietoa ovat antaneet: Pandelis Angelopoulos, Andreas Apostolidis, Kostas Asimakopoulos, Anna Athanasiou, Jaakko Frösén, Tasos Georgandas, Nikos Holevas, Anna Karadunja, Maria Karavia, Nikolaos Koroneos, Nikos Maraslis, Takis ja Anna Papadopoulos, Sofia Papavasiliou, Nikos Politis, Georgia Polizoï, Dimitris Rizos, Ionas Stavropoulos, Joakim Stavropoulos, Kostas Stavros, Kostas Steriopoulos, Kosmas Themelis, Georgios Theoharatos ja Spiros Zaharopoulos.

Painetut lähteet: – E. Bastéa, *The Creation of Modern Athens. Planning a Myth*, Cambridge 2000. – Ch. Bouras, M.B. Sakellariou, K.S. Staikos & E. Touloupa, *Athens from the Classical Period to the Present Day*, Athens 2003. – D. Filippidis,

Neoelliniki arkhitektoniki, Athina 1984. – E.G. Skiadas, *I sinikies tu Athinon. I proti episimi dierei (1908)*, Athina 2004. – E. Stoneman, *Athens – A Traveller's History*, Athens 2004. – M. Vujuka – V. Megaridis, *Odonimika. I simasia ton onomaton tu odu tis Athinas*, Athina 1997.

Instituutti

Propileon 30

Suomen Ateenan-instituutilla on 20-vuotisen olemassaolonsa aikana ollut kolme eri osoitetta, kaikki Akropoliin välittömässä läheisyydessä sen eteläpuolella ja kolmen kaupunginosan rajamailla. Alkuvuodet syyskuusta 1984 tammikuun loppuun 1992 toimittiin Filopappoksen kaupunginosassa n. 150 neliön vuokrahuoneistossa, jossa oli sekä johtajan koti että hänen ja sihteerin työhuoneet. Alustava vuokrasopimus huoneistosta oli tehty jo instituutin tulevan johtajan Paavo Castrénin käydessä tarkoitusta varten Ateenassa toukokuussa 1984. Ruotsin instituutin sihteerin Bodil

Propileon 30.

Näkymä Propileon 30:n parvekkeelta Akropoliille. Kuvassa Lalli ja Paavo Castrén sekä valokuvaaja Heikki Säynevirta. (Valok. Heikki Säynevirta)

Nordstöm-Karidakin oltua yhteydessä paikalliseen lihakauppiaaseen kävi ilmi, että Sofia Papavasiliou oli halukas vuokraamaan huoneistonsa Propileon-kadun 30:ssa. Muutettuaan Ateenaan syyskuussa johtaja joutui kuitenkin asumaan ensin kaksi viikkoa hotelli Athens Gatessa Ilissoksen alueella, sitten kolme viikkoa suurlähettiläs Eva-Christina Mäkeläisen vierashuoneessa Vasilissis Sofias-kadulla ja lopulta runsaan viikon erittäin huonokuntoisessa hotelli Filippoksessa, josta hän kävi kuitenkin jo suihkussa Propileonilla. Suomesta tuleva muuttokuorma oli kovasti myöhässä, eikä huoneistossa ollut lainkaan huonekaluja.

Propileon on viehättävä ja avara mulperipuiden rajaama asuinkatu Filopappos (Museion) -kukkulan katveessa. Numero 30:n nelikerroksinen talo oli Papavasilioun-perheen omistuksessa ja iäkkäät vanhemmat asuivat ylimmässä kerroksessa, kolme tytärtä perheineen alemmissa kerroksissa. Instituutin johtaja asettui toiseksi ylimpään kerrokseen, jonka parvekkeilta on kiitettävä näkymä Akropoliille.

Patraksesta syntyään ollut Aleksandros Papavasiliou, maineikkaan Agrino-riisitehtaan perustaja, muutti Mesolongin riisinpuhdistamoittensa ääreltä Ateenaan ja osti Propileon 30:n tontin vuonna 1949. Katu valittiin siksi, että sille oli jo aiemmin asettunut Papavasilioun käly. Talosta tehtiin aluksi vuonna 1957 vain kaksikerroksinen, ja se oli siten sopusoinnussa kadun silloisen rakennuskannan kanssa. Rakennusvuosi sattuu yhteen viereisen Filopappos-kukkulan maisemoinnin, polkujen ja näköalaterassien kiveämistyön valmistumisen kanssa. Lisäkerrokset taloon tehtiin 1963.

Lähiseudun kulkureitit olivat vielä pitkään 1950-luvun jälkeinkin päällystämättömiä hiekkateitä. Valtaväylänä keskustan suunnasta edelleen toimiva Veikou-

katu oli kaksisuuntainen ja Dimitrakopouloulla liikennöi 1950-luvulla vielä raitiovaunu. Instituutin käyttämä kukkakauppa Drakou ja Veikou-katujen kulmassa on nykyisin edennyt kolmanteen sukupolven isoisän aloitettua liiketoiminnan katu-kauppiaana Drakoun puolella. Akropoliin eteläpuoleisen leveän Dionysiou Areiopagitou-kadun yli kuljivat rautaportaat kohti Akropolista Herodion-teatterin itäpuolelta. Vanhasta katutasosta ja rinteen jyrkkyydestä saa yhä käsityksen kadun molemmin puolin säilyneistä antiikkisista rakennusjäänteistä.

Vuoden 1992 tammikuusta lokakuuhun odoteltaessa tulevan instituutirakennuksen korjaustöiden valmistumista, instituutin toiminnot olivat Karyatidon-kadun 18:ssa, jonne johtaja Jaakko Frösén oli jo perheineen muuttanut asumaan.

Zitrou 14–18

Toimitalo instituutille ostettiin ainoana halukkaana huutokaupalla 14.6.1987 Paavo Castrénin saatua vihjeen myyntiin tulevasta talosta silloiselta Ruotsin instituutin johtajalta Robin Häggiltä. Kaksikerroksinen uusklassinen rakennus sijaitsee kolmen korttelin päässä Propileon-kadusta itään, Zitrou-kadun numerossa 16 Makrijannin kaupunginosassa. Ostohetkellä se oli erittäin huonokuntoinen ja rakennettiin julkisivua ja ulkoseinien osia lukuunottamatta kokonaan uudelleen tarkasti alkuperäisen pohjakaavan ja huonejaon mukaisesti. Arkkitehtina toimi Ksenofon Stefanidis. Uusi rakennus otettiin käyttöön lokakuun 23. päivänä 1992. Ateenalaiseen tapaan suomalaisetkin ovat näin pysyneet uskollisina tutuille kotikulmille, joille on asettunut kaikkiaan seitsemän Ateenan seitsemästätoista ulkomaisesta tiedeinstituutista. Suomen

Zitrou 16:n myynti-ilmoitus, jonka tekstissä on kirjoitusvirheitä ja korjauksia. «Myydään 10–12. Liosion 22, 360008, Roussos. Lisätietoa A. Zorzou, 3630008, 12–2. Roussos, 9562160. 3–6 i.p.»

opetusministeriö osti instituuttirakennuksen itäpuolelta (Zitrou 14) nykyisin parkkipaikkana käytetyn 157 neliön tontin helmikuussa 1988 ja puutarhaksi myöhemmin muokatun länsipuolisen (Zitrou 18) 125 neliön tontin maaliskuussa 1989. Kaikki kolme siirtyivät Senaattikiinteistöjen hallintaan keväällä 2004.

Kaupunginosa

Suomen Ateenan-instituutti sijaitsee Akropoliin etelärinteessä parinsadan metrin päässä itse linnavuoresta. Rakennus on antiikinaikaisen 400-luvulta eKr. olevan Themistokleen kaupunginmuurin sisäpuolella. Muurista ei aivan lähistöllä ole enää maanpäällisiä jäänteitä, naapuritalojen, mm. Norjan-instituutin ja Divani-hotellin, kellareissa sitäkin enemmän. Instituutin omaan ja lähikortteleihin 1960- ja 1970-luvulla kohonneiden kerrostalojen rakennustöiden yhteydessä alueella tutkittiin runsaasti arkeologisia jäänteitä myöhäispronssikaudelta Rooman keisariaikaan, eli 1000-luvun eKr. lopulta meidän ajanlaskumme alkuvuosisadoille. Antiikin maailmassa seutua halkoivat monet Akropoliille ja Dionysos-teatteriin johtavat tiet, joiden lomaan ajan oloon kohosi erilaista rakennuskantaa asuintaloista kylpylöihin.

Vielä nykyisinkin alueen pääkadut noudattavat osittain antiikin aikaisia kulkureittejä. Instituutin lähitienoolla kohtaavat kolme kaupunginosaa, Filopappos, Makrijanni ja Koukaki, ja kaikille ovat yhteisiä sotasankareiden ja filhellenien nimiä kantavat kadut. Kohtisuoraan Akropoliille johtavat kadut, kuten Propileon ja Karyatidon, ovat kuitenkin saaneet nimensä linnavuoren rakennuksista. Filopappoksen alue nimettiin viereisen Museion-kukkulan hautamonumentin mukaan, Makrijanni taas 1800-luvun alkupuolen kenraalin ja poliitikon Joannis Makrijanniksen kunniaksi. Hänen talonsa sijaitsi lähellä Akropoliin kaakkoiskulmaan vuonna 1836 valmistunutta sotilassairaala (nyk. Akropolis-keskus).

Instituutin oma katu nimettiin Thessalian Elassonasta kotoisin olleen Panos Zitroksen mukaan. Hän oli 1700-luvun vapaustaistelijoita, eli yli satavuotiaaksi, ja hänen saavutuksistaan kerrotaan kansanlauluissa. Säilyneet 15-tavuiset jambirunot ovat dialogimuodossa. Zitros keskustelee eri runoversioissa joko linnun tai tarkemmin nimeämättömän kumppanin kanssa, joka sanoo: «Sinä olit ylipäälliköistä järkevin, eksarkki ja rajariitojen ratkaisija. Kaikki ylittämäsi vuoret ja kulkemasi pellot kasvavat hyväatekeviä yrttejä. Jos olisit ne tunnistanut ja syönyt niitä, et olisi koskaan kuollut.» – Ja Zitros vastaa: «Ei ole väliä, jos kuolen nopeasti, sillä haluan kuolla, enkä pane pahakseni, että katoan muistoista. Yksi valituksen ja häpeän aihe minulle kuitenkin on se, että albaanit tunkeutuvat Elassonaan ja polttavat kyliä.» Versiosta riippuen vihollinen voi olla myös turkkilainen.

Koukakin kaupunginosa instituutin eteläpuolella on saanut nimensä Georgios Koukakisin mukaan, joka oli ammatiltaan rautasänkytehtailija ja rakennutti seudun ensimmäisen asuintalon Dimitrakopouloun ja Georgakis Olympios-katujen kulmaan. Koukaki - Makrijannin aluetta on kutsuttu lempinimellä «köyhän miehen Kolonaki» tai «Akropoliin Kolonaki» tunnusmerkkinään kookas uurtamaton pylväs viereisellä pikkuaukiolla mulperipuiden katveessa. Se on peräisin paikalla sijainneesta keisariaikaisesta villasta ja erityisesti sen peristyylistä. Villa kylpylöineen ulottui aikoinaan myöhemmän instituuttirakennuksen tiluksille ja Karyatidon-kadun rinteeseen asti. Nykyiselle paikalle pylväs siirrettiin vuonna 1990 Misaraliotou-kadun keskeltä, jossa se oli alttiina ohikiitäville autoille. Vauraan ja oikean Kolonakin tunnuksena Likavittos-kukkalan lähellä on paljon hennompi pikku pylväs, eikä sen

olemassaoloa helposti huomaakaan. Kummankin pylvään uskotaan kuitenkin suojelevan alueensa asukkaita sairauksilta ja kaupunginosan joutuvan hukkaan, mikäli pylväs tuhoutuisi.

Naapurusto

Vuoden 1920 tilaston mukaan Makrijannissa asui 3602 henkeä, perheitä oli 606, ja perheenjäsenten lukumäärä oli keskimäärin 7,7. Itäisen suomalaistontin, Zitrou 14:n, omistussuhteita ja asukkaita pystytään seuraamaan lähes tuosta ajasta eli vuodesta 1923. Tuolloin Athina Bujuka osti sen, ja Zitrou-katu mainitaan tonttikirjassa nimeltä. Athina kuoli vuonna 1964, ja hänen aviomiehensä Georgios peri sen puoliksi Athinan sukulaisten kanssa. Tämän kuoltua vuonna 1973 perillisiä oli molempien puolelta jo yhteensä yksitoista. Nämä olivat levittäytyneet eri tahoille Kreikkaa ja Yhdysvaltoihin ja myivät tontin vuonna 1986 Papakostaksen pariskunnalle, jolta Suomen opetusministeriö osti sen sitten vuonna 1988. Silloin tontilla oli enää tyhjillään oleva huonokuntoinen rakennus, jossa oli keittiö ja kaksi huonetta. Suomen satamissakin käynyt eläkkeellä oleva merimies Pandelis Angelopoulos (s. 1927) muutti Plakan kaupunginosasta Zitrou 14:ään perheineen vuonna 1937. Vuoteen 1960 hän asui silloin vielä L-kirjaimen muotoisessa kahdenperheen yksikerroksisessa talossa, joka levittäytyi tontin itä- ja pohjoislaitaan. Puutarhassa kasvoi viikuna- ja sitruunapuun lisäksi runsaasti kukkia. Perheen isä joutui piiloutumaan saksalais miehityksen (1941–1944) aikana ja perhe sai kodistaan hädän, kun äidillä ei enää ollut varaa vuokranmaksuun. Tämän onnistui ottaa talosta valokuvia todistaakseen tuomioistuimelle sen vaatimattomuuden, ja perhe saikin jatkaa asumista – ilmaiseksi. Vielä 1980-luvulla pihalla oli kaivontapainen kuoppa muistona likakaivosta, joka tyhjenettiin tuon tuosta.

Jo osittain purettu alkuperäinen Zitrou 16:n rakennus ja Zitrou 14:n vaatimattoman talon pääty.

Saksalaisten oleskelun on täytynyt tuntua kaupunginosassa erityisen voimakkaana, sillä miehitysjoukkojen tarpeisiin leivottiin leipää tätänykyä tyhjillään olevan, Hatsikhristou-kadun numero 6:n Iliopouloksen leipomossa. Omistaja menetti omaisuutensa myöhemmin hippodromin vedonlyönnissä. Ruotsin-instituutin (Mitseon 9, rak. 1920) julkisivussa ja sisätiloissa sekä Hatsikhristou 3:n länsiseinässä (talo on tätä kirjoitettaessa purku-uhanalaisena antaakseen tietä uudelle Akropolis-museolle) on luotien ja konekiväärin jalkia miehityksen ajalta. Mitseonin ja Zitroun kulmassa, nykyisen hotellin Filippoksen kohdalla, oli alunperin kaksi rakennusta, joista isommassa ja kaksikerroksisessa asui saksalaismiehitäjiä. Monien suomalaistenkin hyvin tuntema Filippos rakennettiin kulmaan 1960-luvun puolivälissä.

Vinottain instituuttia vastapäätä Zitrou 15:n seinässä on enää viisimetrinen aitaus muistona kuvanveistäjä Georgios Matarangaksen (1912–1996) työpajasta. Hän oli opiskellut sekä Ateenassa että ulkomailla, ja hänestä tuli vuonna 1945 Ateenan taidekoulun marmorikuvanveiston opettaja. Osa hänen tuotannostaan oli muotokuvia, ja hän teki sellaisen myös instituuttirakennuksessa asuneesta nuoresta miehestä. Uusimmassa kaupunkikaavassa vanhan työpajan kohdalle on merkitty lyhyt kuja kohti Misaraliotou-katua, samalla Zitrousta tulisi kävelykatu.

Instituutin vastapäisessä vuonna 1938 valmistuneessa asuinrakennuksessa Zitrou 17:ssä (sisäänkäynti Misaraliotou 12) oli seuraavia asukkaita: Ainakin 1940-luvulla kenraaliluutnantti Artakserkses Livas (1899–1965) Berliinistä kotoisin olevine Hildegard-rouvineen. Kenraali itse oli kotoisin Peloponnesoksen Messeniasta, oli hyvin kielitaitoinen ja sai tykistöupseerin koulutuksen Kreikassa, Englannissa ja Ranskassa. Hänen sotilasuransa alkoi ensimmäisessä maailmansodassa, eläkkelle hän jäi vuonna 1947. Hän julkaisi kirjat 'Kristillisyyden on kreikkalaisuutta' sekä 'Aigeian alue – arjalaisuuden ja kreikkalaisuuden kehto'. Persian kuninkaiden mukaan nimetty kenraali-isä antoi pojalleen yhtä komeasti nimen Agesilaos Spartan hegemonian aikana eläneen sotapäällikön (444–360 eKr.) kunniaksi. Perheessä oli myös tytär Niki. Muista talon asukkaista Pandelis Angelopoulos mainitsee herra Vo-

Mitseon- ja Zitrou-katujen kulmassa, nyky. Filippohotellin kohdalla, otettiin Pandelis Angelopouloksen valokuvana vuonna 1953 sen kunniaksi, että Pandelis oli palannut kotiin Korean sodasta ja veljekset olivat hankkineet uudet puvut.

Zitrou-katu etelästä 1910- tai 1920-luvulla. Vasemmalla roomalainen pylväs, vielä telttakattoinen tuleva leipomorakennus ja keskellä Zitrou 18:n ja 16:n yhtenäinen uusklassinen fasadi.

ridiksen venäläisine vaimoineen, sekä herra Skouzeksen, jonka veli työskenteli rautateilla. Rakennuksen osittain maanalaisessa kerroksessa, jonka sisäänkäynti on Zitroun puolelta, asui alueen ainoa – tosin epävirallinen – taksimies Jannis. Vuonna 1988 tyhjillään olleen talon ostivat Kutsudakin sisarukset, joista Khristina on näyttelijä ja Afroditi lavastaja. Talon alakerrassa on nykyisin viereisen leipomon varsinainen leipomotila, jonka herkulliset tuoksut sulostuttavat instituutin työntekijöiden päivää.

«Instituutin leipomona» tunnetun menestyvän liikeyrityksen juuret kulmatolossa periytyvät vuoteen 1935 toiminnan alkaessa. Vuodesta 1970 yrityksen on omistanut Takis Papadopouloksen perhe, joka muutti Ateenaan Thessalonikista ja aloitti ensimmäisten joukossa Thessalonikin kuulujen kuluri-rinkeliä valmistamisen alkajaisiksi Plakassa Adrianou-kadun varrella ja vuosina 1966–1970 edellämäintulta Iliopouloukselta vuokratuissa tiloissa Hatsikhristoun 6:ssa. Takiksen tultua armeijasta vuonna 1970 perhe asettui nykyiselle paikalle. Vanhasta valokuvasta ilmenee, että talossa oli alunperin telttakatto, joka oli kuitenkin jo ennen Papadopoulosten tuloa muutettu tasakatoksi terasseineen. Leipomopariskunnan kolmatta sukupolvea edustavan pojan erittäin suurikokoinen musta koira vahtii terassilla ja on kumealla haukunnallaan joskus valvottanut instituutissa yöpyneitä vieraita. Leipomo on tuotteillaan saavuttanut Ateenan parhaan leipomon maineen, ja lähes päivittäin instituutinkin henkilökunta varmistaa leipien, erilaisten piirakoiden, pikkuleipien ja kakkusien laadun.

Zitrou-kadun pohjoislaidan numeron 18:n eli instituutin puutarhatontin vai-

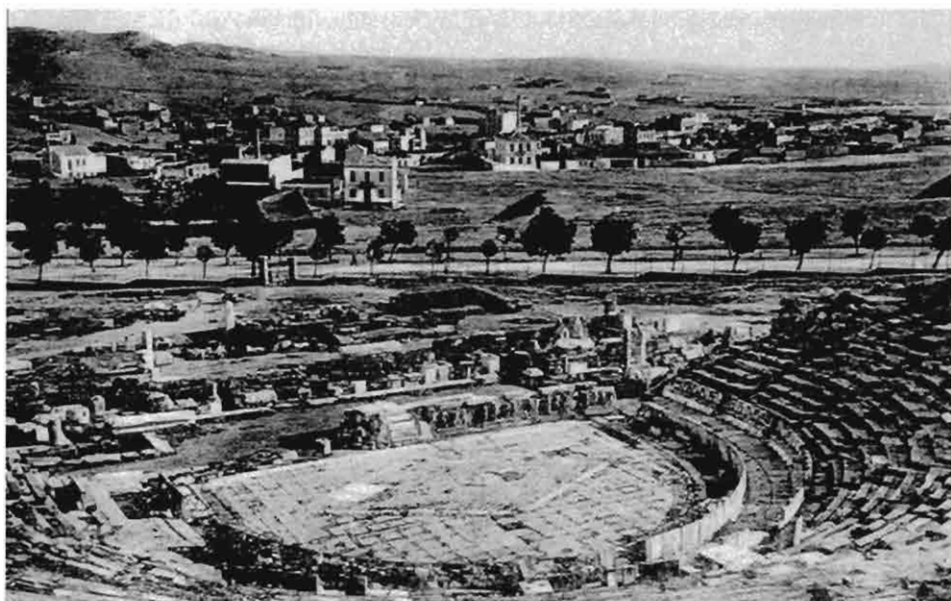
heita voidaan jäljittää vuodesta 1904. Georgios Kolokotronis myi tontin toukokuussa Georgios Plitakselle, joka rakennutti sille kaksikerroksisen uusklassisen talon. Plitas testamenttasi sen kuollessaan vuonna 1927 puoleksi tyttärelleen Margaritalle ja toisen puolen yhteisesti vaimolleen ja neljälle pojalleen. Näiltä kaikilta Margarita lunasti tontin taloineen huhtikuussa 1943 saksalaismiehityksen aikana. Talo oli pystyssä vielä 1971, jolloin se tuli Evstathios Iatroun omistukseen. Tämä purki sen ilmeisesti pian, ja tontin arkeologisessa kaivauksessa paljastui antiikkisia jäänteitä hellenistisen ajan mosaiikkilattiasta roomalaisaikaisen villan kylpylään. Vielä keskenäinen, korkeaksi aiottu asuintalo vaurioitui vuoden 1981 maanjäristyksessä. Pohjakerroksessa toiminut huonekalupuuseppä Psaras muutti siitä pois kiinteistön tultua suomalaismomistukseen 1989. Nykyisen tontilla olevan puutarhan suunnitteli Tanskan Rakennushallituksen arkkitehti Tom-Fleming Nielsen vuonna 1996, ja se liittyy takana olevan Pohjoismaisen kirjaston vaiheisiin. Tonttia mietittiin alkuvaiheessa kirjaston tulevaisuudeksi laajennuskohteeksi, mutta ajatus hylättiin lopullisesti joulukuussa 2000, ja Suomen Ateenan-instituutissa nautitaan vastakin harvinaisesta ylellisyydestä vehreää luontoa.

Zitrou 16 – omistajia ja vuokralaisia

Tonttirekisteristä ilmenee, että vuonna 1903 Zitrou 16:n tontti vaihtoi kolme kertaa omistajaa. Ensimmäinen maininta on helmikuulta 1903. Silloin se oli yksi niistä neljästä tontista, jotka lainoppia viimeistä vuottaan opiskellut Panajotis Panajotaras osti pakkorealisaatiossa pahasti velkaantuneelta leskirouva P.G. Papanastasioulta. Hän myi ne tälle takaisin samana päivänä pienellä voitolla. Tontit olivat eri kokoisia, sijaitsivat «Makrijannin sotilassairaalan tuolla puolen», siis keskustasta eli Sintagma-aukion suunnalta katsottuna. Zitrou 16:n tontin etelälaita ilmaistaan vielä tässä vaiheessa nimettömänä katuna. Se nimettiin ehkä jo seuraavana vuonna, jolloin edesmenneen kulttuuriministerin Melina Merkourin isoisä, pormestari Spiridon Merkouris, toimi aktiivisesti katunimistöimikunnan puheenjohtajana. Zitrou 16:n tontti oli myyntikikkailun jälkeen il-

Zitrou 18, instituutin puutarha.

Dionysos-teatterin katsomosta lounaaseen eli Zitrou-kadun suuntaan otettu valokuva vuodelta 1913. Puiden reunustama katu on Dionysiou Areiopagitou.

meisesti yhteisomistuksessa, sillä Papanastasiou möi sen jo Zitrou 18:n tontilta tutun Georgios Kolokotroniksen kanssa joulukuun lopussa 1903 Konstantinos Frangokselle, joka oli ammatiltaan rakennustavaran välittäjä. Hänen ammatinsa mahdollisti ilmeisen nopean rakentamisen, jonka tuloksena tontille kohosi kaksikerroksinen kellarilla varustettu talo vajaassa kolmessa kuukaudessa. Lyhyeltä tuntuva rakentamisaika ilmenee sekä tonttikirjasta että toisen omistajan perhetraditiosta.

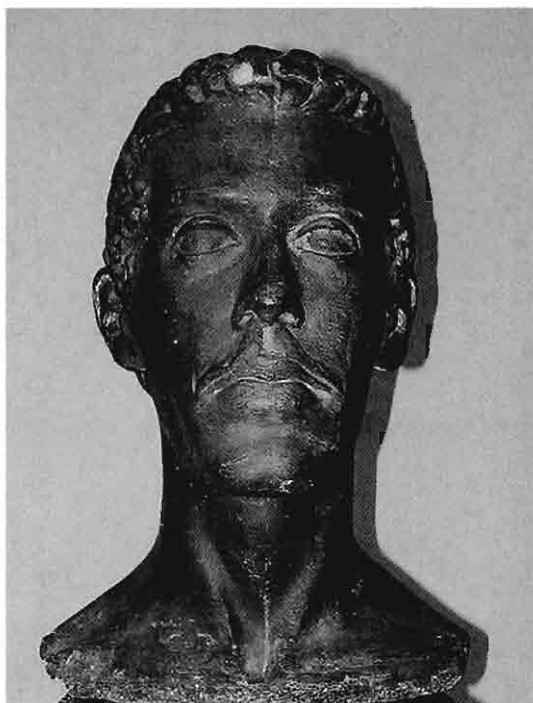
Tonttikeinottelu Makrijannin alueella ei liene sattumaa. Sen kahden puolen toteutetut toimet kaupunkikuvan ehostamiseksi oli aloitettu jo ennen vuoden 1896 ensimmäisiä nykyaikaisia olympialaisia, ja ne tekivät Akropoliin etelärinteekin houkuttelevaksi asuinalueeksi. Uuden vuosisadan alussa aloitettiin kaivaukset Themistokleen-muurin kulun selvittämiseksi, ja Akropoliin rakennukset restauroitiin. Vuonna 1905 Ateenassa pidettiin ensimmäinen kansainvälinen arkeologikongressi ja samaan aikaan valmistui Olympieionin arkeologisen alueen kaivaus, restaurointi ja siistiminen. Vuoden 1906 välillisoihin valmistuivat Panathenaia-stadionin yläosan marmori-istuimet, Akropoliin lounaispuoliset kukkulat. Filopappos ja Pnyks, siistittiin ja kaikkien kukkuloiden rinteille istutettiin puita. Muutos oli suuri verrattuna 1800-luvun maalauksissa näkyvään Akropoliin eteläpuolen autioon maisemaan, ja 1900-luvun alussa tapahtuikin Ateenan todellinen kaupungistuminen eurooppalaisessa hengessä. Vuosidan alkuun mennessä Ateenan väkiluku oli parissakymmenessä vuodessa kaksinkertaistunut 120 000:een. Ateenan kaupungin sähköistämisen oli alettu vuonna 1889, ydinkeskusta saatiin valmiiksi 1899, katuvalaistus 1902 ja laajempi kaupunkialue 1904.

Maaliskuun 6. päivänä 1904 Georgios Thividopoulos osti Zitrou 16:n tontin ja siinä olevan mainitun talon, joka oli vakuutettu Kreikan Kansallispankin vakuutusosastolla. Kauppakirjasta ilmenee, että talossa jo olleen vuokralaisen tuli saa-

Alkuperäinen Zitrou 16:n rakennus.

da asua siinä seuraavan vuoden elokuun loppuun. Vuokralainen oli nimeltään Aristides Livas, varmasti aiemmin Zitrou 17:n yhteydessä mainitun kenraaliluutnantti Artakserkses Livaksen sukua, ehkä veli (isä oli Antonios), ja perheen tradition mukaisesti hänkin oli saanut nimensä 400-luvulla eKr. eläneeltä antiikin sotapäälliköltä. Talon uusi omistaja Georgios Thividopoulos oli nuorempana antanut tunteja kuninkaan armeijassa, mutta toimi myöhemmin lukion kreikanopettajana ja julkaisi kaikissa Kreikan kouluissa käytetyn Grammatologian, kreikan kieliopin. Hän kuoli elokuussa 1916. Thividopoulosen perheen kolme lasta, tyttäret Katerina (1905–1999), Ksantoulla/Maria ja poika Dimitrios (syntyivät 1906–1910) jakoivat vuonna 1931 omaisuuden siten, että talo jäi tytöille ja Dimitrios sai tontin Halandrista, keskustasta koilliseen, sekä oikeudet isän kielioppiin.

Kuvanveistäjä Georgios Matarangaksen muotokuva Jason Rizoksesta 1940-luvulta.

Perheen kaikki lapset syntyivät siis Zitrou 16:ssa. Katerina avioitui aikanaan Kostas Zakaksen kanssa ja Maria Thanasis Goniksen kanssa. Tyttäret perheeseen asuivat talossa aina lokakuuhun 1939, jolloin se myytiin, koska Marian mies tarvitsi rahaa apteekin perustamiseen. Katerina Zakan perhe muutti keskustan pohjoispuolelle Patissian kaupunginosaan, mutta tytär Theofani (1935–1995) aviomiehensä sukua Georganda, ehti myös syntyä Zitrou 16:ssa. Jo heikossa kunnossa ollut Katerina kävi tyttärenpoikansa Tasos Georgandaksen seurassa katsomassa instituuttirakennukseksi muuttunutta vanhaa kotitaloaan vuodenvaihteessa 1998–1999 pari kuukautta ennen kuolemaansa.

Rakennuksen omistajaksi tuli vuonna 1939 Jakovos Vailas, joka ei itse asunut talossa, vaan vuokrasi sen kahdelle perheelle. Pohjakerroksessa asui hääseppeleitä valmistanut Dimitrios Rizos, jolla oli neljä lasta. Vanhin poika Jason (1903–1996) saavutti myöhemmin kuuluisuutta arkkitehtina ja oli niin komea, että häntä yliopistolla kutsuttiin «kreikkalaiseksi, o ellinas», ja marmoriveistäjä Matarangas kadun vastapäätä teki juuri hänestä edellä mainitun muotokuvan. Tytär Anna Karadunja (s. 1922) valmistui aikanaan klassiseksi sopraanoksi, jonka lauluharjoituksia naapurusto saattoi vaikeuksitta seurata. Hän esiintyi uransa aikana Kreikassa ja Italiassa, mm. Milanon La Scalassa. Rizokset muuttivat Zitrou 16:sta elokuussa 1959. Talon yläkerroksessa asui vuoteen 1960 Apostolidis-niminen perhe, jonka isällä oli kankaiden tukkukauppa lähellä tuomiokirkkoa, Mitropoleos- ja Patroou-katujen kulmassa. Perheen kaksospojat Andreas ja Aleksandros (s. 1943) syntyivät Zitrou 16:ssa. Vasta kolmisen tuntia Andreaksen syntymän jälkeen todettiin toisenkin vauvan vielä ole-

Zitrou 16:n vestibyyli ja yläkertaan johtavat portaat vuonna 1987.

Zitrou 16:n vestibyyli ja yläkertaan johtavat portaat vuonna 2002. (Valok. Eeva Nikkonen)

van tulossa. Identtisinä heidät erotti vain takaraivon erilaisesta hiussyönteestä. Apostolidiksilla oli kulmakunnan ainoa puhelin (numero 92100), ja Pandelis Angelopoulos muistaa soittaneensa siihen äidilleen armeijasta vuonna 1947. Sekä Rizok-silla että Apostolidiksillä oli talossa piano.

Jakovos Vilas testamenttasi kiinteistönsä Santorinin saarella Eksogonian kylässä toimineelle orpokodille, nyttemmin vanhainkodille, jonka omistukseen Zitrou 16 siirtyi heinäkuussa 1955. Myös uusi omistaja piti siis talossa vuokralaisia ja pyysi alkuvuodesta 1960 tarjouksen kunnostaakseen rakennuksen. Kunnostus olisi maksanut 59 000 drakhmaa, ja se jäi tekemättä. Samana vuonna kuukausivuokriksi määriteltiin kellarikerroksesta 350, alakerrasta 900 ja yläkerrasta 1400 drakhmaa. Alakerassa asui 1960-luvun kuluessa Zaharopouloksen Arkadiasta tullut perhe, johon vanhempien lisäksi kuului kuusi veljeä ja yksi sisar. Sisarukset soittivat kerran niin meluisasti musiikkia kemuissaan kotitalon sisäpihalla, että naapurit hälyttivät paikalle poliisin. Muut sisarukset muuttivat aikanaan talosta avioituessaan, mutta nuorin veli jäi siihen asumaan vanhempiensa ja kasvavan perheensä kanssa. Veljistä kaksi asuu nykyisin Plakassa Kidathineon-kadun varrella, jossa toisella on ravintolakin. Talo oli ilmeisesti tyhjentyneet lokakuuhun 1969 mennessä, jolloin Sardelis-niminen kiinteistövälittäjä tarjosi siitä 2000 drakhmaa neliöltä, mutta orpokoti piti summaa vähäisenä. Se piti 1970–1975 viisi eri tarjouskilpailua selvittääkseen mahdollisuuksia rakennuttaa tontille kerrostalon, josta olisi saanut itselleen eräänlaisella vaihtokaupalla ajanmukaisen huoneiston. Vuonna 1979 talo asetettiin huonokuntoisena lopulta asumiskieltoon ja enää tontilla katsottiin olevan arvoa. Toukokuussa 1981 orpokodin

hallitus mietti tuloksetta mahdollisuuksia rakentaa tontille jotakin itse tai vaihtaa sen huoneistoon. Vuoden 1986 toukokuussa Kreikan valtiovarainministeriö antoi lopulta luvan Zitrou 16:n myyntiin, ja kauppa suomalaisten eduksi toteutui runsasta vuotta myöhemmin.

Rakennus

Zitrou 16:n rakennus on jäänyt Pandelis Angelopouloksen mieleen roosanvärisenä, ja 1980-luvun lopulla otetuissa kuvissa väriä onkin sisäpihalla vielä paikoin näkyvissä muutoin okranväriseksi patinoituneessa talossa. Kaksikerroksisessa instituutirakennuksessa on n. 250 neliötä, ja mm. instituutin nykyisin viisipäisen henkilökunnan, johtajan, assistentin, toimistonhoitajan, amanuenssin ja korkeakouluharjoittelijan, työtilat. Talo on kreikkalaisen pii-kirjaimen muotoinen, avautuu länteen ja sulkee sisäänsä pihan. Alunperin talo oli muurattu luonnonkivistä ja lattiat olivat puusta, uudisrakennus on tehty tiilestä ja lattiat ovat marmoria. Kadunpuolen suorakaiteenmuotoisen osan takana, sen oikeassa laidassa, on keskirunko, jossa oli alunperin kaksi peräkkäistä huonetta, mutta uudisrakennuksessa ne yhdistettiin yläkerrassa Henrik Zilliacuksen nimeä kantavaksi käsikirjasto- ja luentosaliksi. Peräkkäisten huoneiden sisäpihan puoleisella sivulla oli yläkerrassa luhtikäytävän tapainen. Sisäpihan takana oleva julkisivun suuntainen takasiipi näyttäisi aina toimineen keittiö-, wc- ja kylpyhuoneosana. Pitkälle 1900-luvulle suur-Ateenan alueella oli käytäntönä rakentaa kuutiomaisten rakennusmassojen sijasta useammasta osasta tai siivestä muodostuvia taloja, jotka yhdistyivät toisiinsa käytävällä, huoneilla tai molemmilla, ja näin oli siis myös Zitrou 16:ssa. On mahdollista, että vuonna 1904 myyty kiinteistö oli itse asiassa vain Zitrou-katua kohti oleva suorakaide, mikä selittäisi rakennusajan lyhyden, ja että keskirunko ja takasiipi olisi tehty ehkä myöhemmin. Uudisrakennustöitä valvoneen instituutin toisen johtajan Jaakko Frösénin havaintojen mukaan ainakin keskiosa oli huterampaa tekoa.

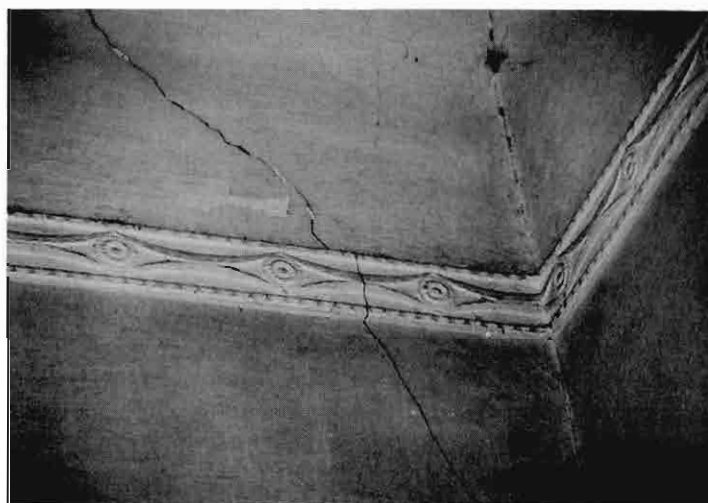
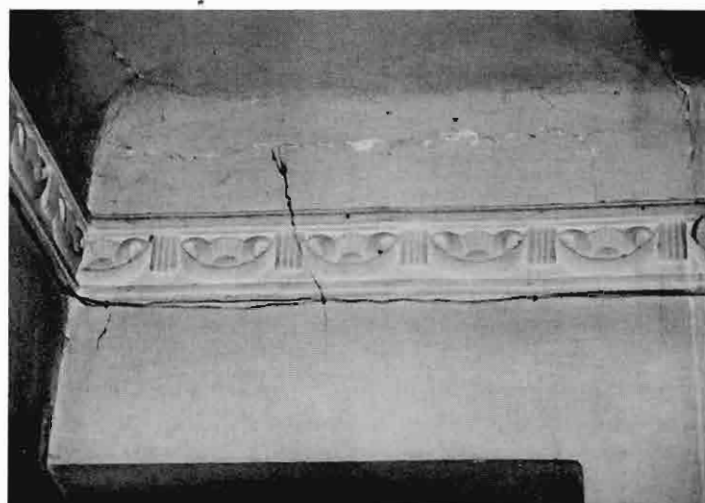
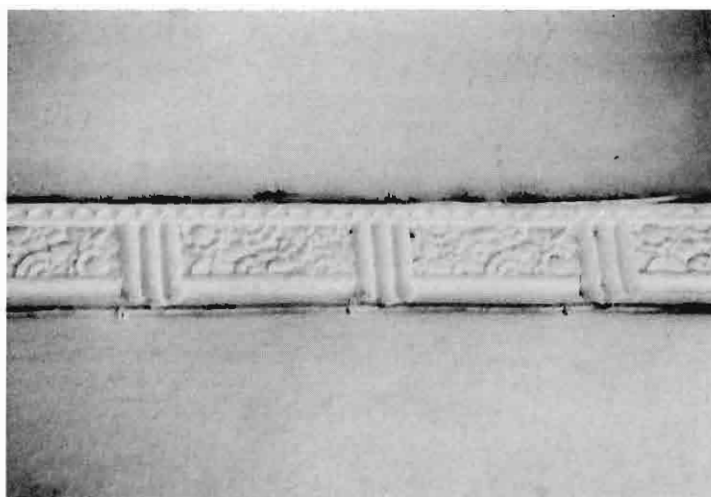
Jaakko Frösén teki kulttuuriteon ottaessaan esiin ja valokuvateksaan kalkki-maalilla jossakin vaiheessa peitettyt kauniit kattomaalaukset. Ne olivat Ateenan uusklassisille rakennuksille ominaisia värikkäitä ja hyvin koristeellisia tyylieltyjä kasviornamenteja, joiden peruskaavana on keskuskuvio, sitä ympäröivä katkeamaton koristeaihe sekä sen toisinto seinien yläosassa. Peruskaavasta huolimatta kussakin huoneessa oli yksityiskohdissa ja väreiltään erilaiset maalaukset (s. 66–67). On fyyssinen mahdottomuus, että kattomaalaukset olisivat olleet paikoillaan talon myyntihetkellä keväällä 1904. Georgios Thividopouloksen on siten täytynyt olla niiden tilaaja ja alkuunpanija. Yhdessä yläkerran huoneessa oli kaksi eri kerrosta kattomaalauksia, joista myöhempi oli jugendhenkinen. Sellaisesta oli rippeitä myös luhtikäytävän katossa. Jossakin vaiheessa kattomaalauksia oli nähtävästi aiottu uudistaa. On mahdotonta sanoa, oliko syynä maun muuttuminen vaiko alkuperäisten huono kunto. Peittäminen lienee tehty 1930-luvulla Thividopouloun sisarusten ajalla, sillä 1940-luvulla maalaukset olivat jo näkymättömissä. Peittämisen yhteydessä seinien yläosaan tehtiin stukkofriisit ja kattoihin valaisimansetit (s. 68–69).

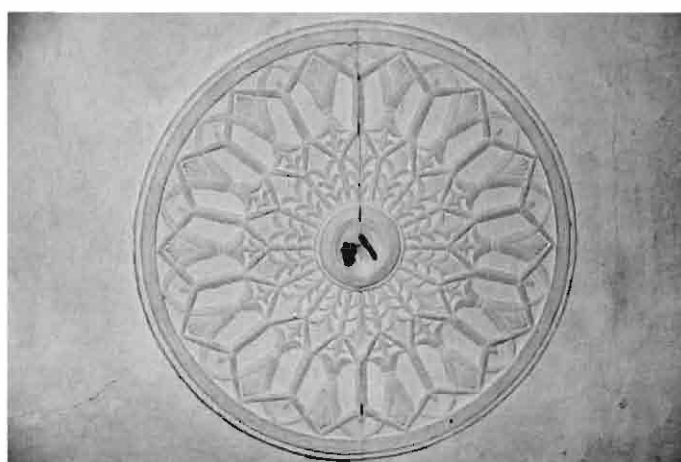
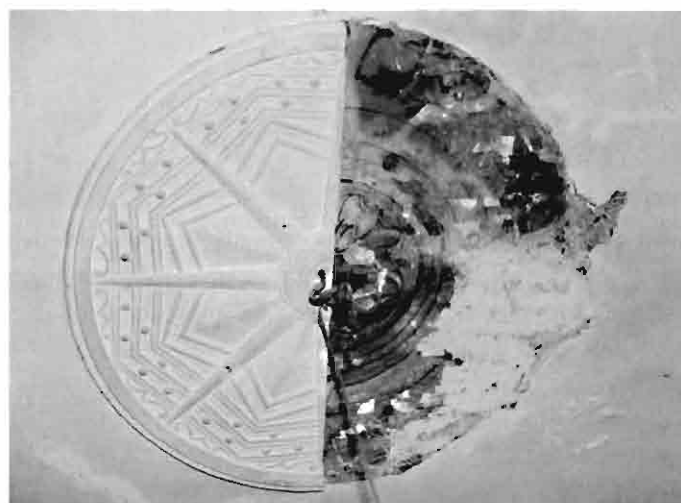
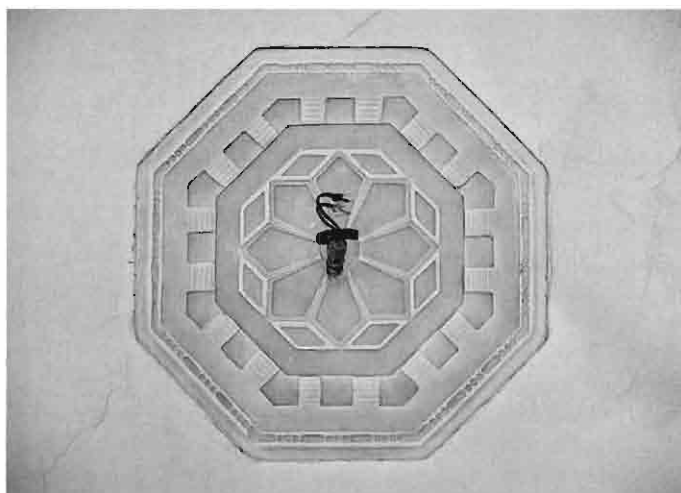
Vuosina 2002–2003 instituutin eteisaulaan ja yläkerran kadunpuoleiseen keskihuoneeseen maalattiin alkuperäisten mallien mukaiset kattomaalaukset (s. 70). Kokenut koristemaalari Nikos Maraslis oli käynyt katsomassa jo alkuperäisiä 1980-luvun lopulla, ja hänelläkin oli niistä valokuvia. Siten eri kuvioaiheet pystyttiin rekonstruoimaan varsin tarkasti. Zitrou 16:n sisäpihalle avoimen vestibyylin katto-

Alkuperäisiä kattomaalauksia.

Stukkofriisijä ja -valaisinmansetteja todennäköisesti 1930-luvulta.

Vanhan mallin mukaan tehty kattomaalaus instituuttirakennuksen yläkerrassa.

Vanhan mallin mukaan tehty kattomaalaus instituuttirakennuksen vestibyyliässä.

vaatimattomiinkin taloihin, ja vuosisadan lopussa voi puhua standardoitumisesta ja koriste-elementtien massatuonnosta. Zitrou 16:n julkisivulle on ominaista koriste-elementtien niukkuus ja niiden sijoittelu avainkohtiin: ovea rajaavat toskanalaishenkiset pilasterit ja päätykolmio, yläkerran ikkunoissa on yksinkertaiset ylälistat, sivuikkunoiden alapuolella suorakulmaiset peilit sekä räystäslistan alapuolella hammaslista. Ala- ja kellari-ikkunoiden välissä on yksinkertainen profiloitu lista. Tiilikaton räystäällä on tavanomaisesti palmettiaiheiset antefiksit. Julkisivun yläosa on symmetrinen kaksine rautaparvekkeineen, joissa kasviaiheiset godronneeratut kulmatuet yhdistävät kaiteiden ympyräornamenteja. Parvekkeet oli alkuperäisessä rakennuksessa tuettu rautaisilla kulmaraudoilla, jollainen käytäntö näyttää olleen yleinen esim. Nauplionin kaupungissa Peloponnesoksella sekä maaseutukaupunkien ja saarten uusklassisissa rakennuksissa. Ateenassa tavallisempi ratkaisu oli marmorikonsolien käyttö, ja metallisia vastineita onkin enää hyvin harvoin nähtävillä. Julkisivun alakerran epäsymmetrisyys lienee johtunut tontin ja sitä kautta talonkin pienestä koosta, ja yläkertaan johdettiin portaat, osittain sisäpihan ulkoseinässä. Vastineita tällaiselle ratkaisulle tapaa kaupungin myöhäisemmistäkin rakennuksista runsaasti. Mitään mainintaa ei ole säilynyt Zitrou 16:n suunnittelijasta, ja monet arkkitehdit ja rakennusmestarit ovat Ateenassa jääneet nimettömiksi, vaikka tässä tapauksessa talon rakentaja Konstantinos Frangos tai hänen käyttämänsä rakennusmestari olisivat varteenotettavia vaihtoehtoja.

Vanhasta valokuvasta (s. 58) päätellen Zitrou 16:n ja 18:n alkuperäiset 1900-luvun alun rakennukset muodostivat samanlaisen uusklassisen parin kuin korttelin pohjoislaidalla säilyneet Pohjoismainen kirjasto, Kavalloti 7, ja Norjan instituutin asuntola, Kavalloti 5. Zitroulla vasemmanpuoleinen rakennus oli yksiparvekkeinen, kerrosta kohden kolmi-ikkunainen ja ovi oli julkisivun oikeassa reunassa. Itäinen eli nykyinen instituuttirakennus oli puolestaan kaksiparvekkeinen, neli-ikkunainen ja ovi oli julkisivun vasemmassa reunassa. Zitroun talopariin verrattuna Kavalloti-kadun säilynyt kokonaisuus on lähes täydellinen peilikuva. Asuntolassa portaikko yläkertaan on johdettu kokonaan rakennuksen ulkosivulta, ja näyttää viittaavan siihen, että taloon oli jo alunperin suunniteltu kaksi erillistä huoneistoa.

Koroneos-talo – instituutin asuntola

Instituuttirakennuksen lisäksi suomalaisilla on Ateenassa käytössään asuntola, Koroneos-talo. Se sijaitsee Arkeologisesta museosta hieman koilliseen Gizin kaupunginosassa Pedion Areos-puiston kainalossa ja noin neljän kilometrin etäisyydellä instituutista, Ioannou Soutsou-kadun numerossa 25 (ent. 21). Katu on vilkkaasti liikennöidyn Leoforos Aleksandraksen pohjoista kohti kulkeva poikkikatu ja saanut nimensä Ateenan yliopiston plutologian, nykyisin sanottaisiin kansantaloustieteen, professorin ja kaupunginhallituksen jäsenen Joannis Soutsoksen (1803–1890) mukaan.

Elokuussa 1968 valmistunut kerrostalo tuli suomalaisomistukseen vuonna 1996, jolloin tekniikan professori Nikolaos Koroneos lahjoitti talon «ihailemalleen Suomen kansalle», virallisesti Suomen opetusministeriölle ja käytännössä rakennusta hallinnoivalle instituutille. Lahjoituksen tiimoilta käydyssä ajatusten- ja viestinvaihdosta käy ilmi, ettei sitä olisi tehty ilman Suomen Ateenan-instituutin olemassaoloa.

Soutsou 21A edustaa kadun alkuperäistä rakennuskantaa 1800-luvun lopulta.

Kaupunginosa ja ympäristö

Nikolaos (Nikos) Koroneoksen isä, Georgios Koroneos, Ateenan Teknillisen korkeakoulun professori ja rehtori, oli hankkinut Ateenasta sijoitusmielessä useita tontteja ennen toista maailmansotaa ja sen jälkeen, koska varoja mieluiten kiinnitettiin juuri maanomistuksiin. Georgios Koroneoksen oma talo sijaitsi Likavittos-kukkulalla, ja hän saattoi todeta Ateenan kaupungin kasvavan voimakkaasti jo 1930-luvulla juuri kukkulasta länteen ja Omonia-aukiosta pohjoiseen. Hän osti tontin huhtikuussa 1940.

Kaupungin toivottiin laajenevan myös itä-länsisuuntaisen Aleksandras-puistokadun tuolle puolelle. Siksi kaupunkisuunnittelijat päättivät hyödyntää 25 hehtaarin aluetta Aleksandraksen kupeessa luodakseen kaupungin laajimman puiston. Sille annettiin nimeksi Pedion Areos, Areksen kenttä, Pariisin Champs de Marsin (kr. Ares = kreikkalaisten sodanjumala, lat. Mars = roomalaisten sodanjumala) mallin mukaan. Alueen vanha nimi, Pitharadika, viittasi ruukuntekijöihin, joiden pajat olivat vanhastaan sijainneet juuri Aleksandraksen ja Strefi-kukkulun luona olleen puron savivarantojen äärellä. Ateenankin tapauksessa puiston uuden nimen yhteys sotilaisiin oli ilmeinen: alue oli jo kuningas Oton aikana (hallitsi 1832–1862) ollut ratsuväen harjoitus- ja paraatikenttä parakkeineen ja talleineen. Vuonna 1889 alueen pohjoisosaan oli rakennettu Sotilasakatemia, jonka tiloissa nykyisin toimii Oikeustalo. Puiston rakentaminen alkoi vuonna 1934, ja se omistettiin Kreikan sotasankareille. Nykyisin siellä pidetään sekä kirja- että puutarhamessuja.

Soutsou-kadun naapurustossa oli 1800-luvun loppupuolella yksi- ja kaksikerroksisia uusklassisia taloja, jotka ulottuivat Aleksandras-kadulta neljän korttelin päähän aina Rangavi-kadulle eli välittömästi tulevan asuntolarakennuksen pohjoispuolelle. Nykyään kaupunginosalle on leimallista korkea ja ahtaanoloinen katukuva, jonka modernit elementtitalot ovat yleensä kuusikerroksisia. Alkuperäisistä rakennuksista on vielä jäljellä Soutsou-kadun numerossa 21A huonokuntoinen talo viljeille puutarhoineen. Se on asumaton ja lienee vain ajan kysymys, milloin tontille kohoaa nykyaikainen asuinkerrostalo.

Sodan jälkeen Soutsou-kadun arkipäivään kuuluivat «kanaperheenä» tunnetun Bollaksen perheen kanat. Ne levittäytyivät mielellään nokkimaan myös Koroneoksen tyhjälle tontille, jossa kasvoi yksinäinen viikunapuu suositun kaivon vieressä. Soutsoun kaltaiset sivukadut olivat tässäkin kaupunginosassa päälylystämättömiä hiekkateitä aina 1960-luvulle. Monet hautausmaille tuotteitaan toimittaneet marmoripajat sijaitsivat läheisen Aleksandras-kadun varrella. Nikolaos Koroneos muistaa nuorena usein pyöräilleensä sitä pitkin ja ihailleensa Harilaos Trikoupis-kadun risteyksessä ollutta suurta puutarhaa. Nytemmin se on supistunut pitkänomaiseksi viherkaistaleeksi ja omistettu Argentiinan demokratialle.

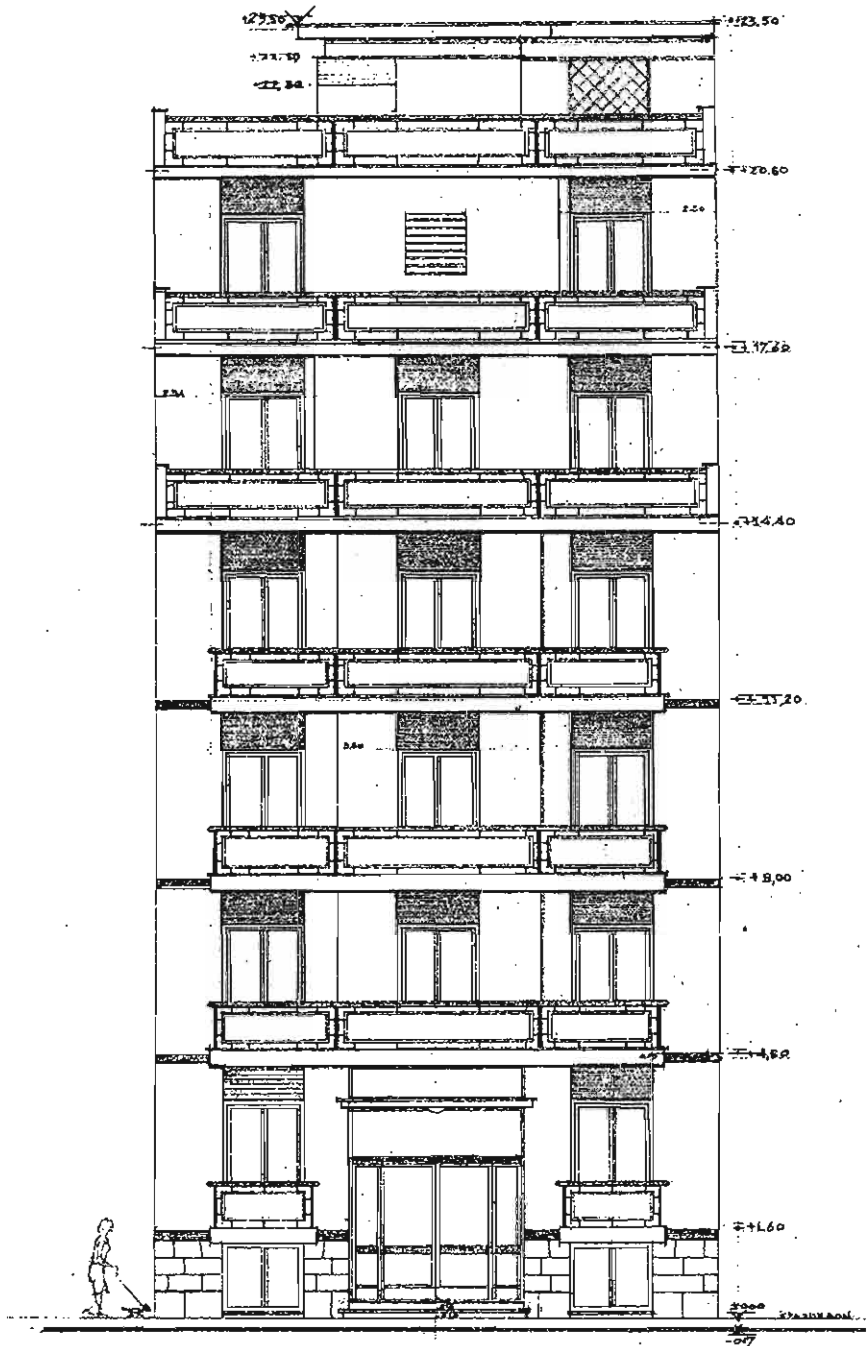
Nikolaos Koroneos osti Soutsou-kadun tontin isältään huhtikuussa 1965, jolloin Bollaksen tontille oli jo kohonnut korkea kerrostalo. Oikealla puolella oli vielä tuolloin Androksen saarelta tulleen Theoharatos-perheen omistama kaksikerroksinen uusklassinen rakennus, jonka tilalle se rakensi ajanmukaisen pienkerrostalon 1970-luvulla. Ateenalaisten kaupunginosauskollisuutta kuvaa se, että paikalla asuu nyt toisen polven Theoharatos, meteorologi Georgios, joka on usein antanut instituutille tarpeellisilta säätietoa ennen tärkeitä tilaisuuksia. Kaupunginosa on vetänyt puoleensa muitakin androslaisia useammassa polvessa.

Vuokratalo

Nikolaos Koroneos (s. 1935) on koulutukseltaan tieliikenneinsinööri. Hän halusi itse piirtää rakennuksen Soutsou-kadulle, koska uskoi koulutuksellaan kykenevänsä siihen, ja alentaakseen samalla kustannuksia. Hän piirsi myös muita rakennuksia perheensä Ateenassa omistamille tonteille: Thalou 8 Plakan kaupunginosassa sekä Ambelokipin kaupunginosassa Kyriakou Panagi 7, jonka hän lahjoitti 1990-luvun lopulla Saksan arkeologiselle instituutille. Tätäkin kiinteistöä hän tarjosi suomalaisille lahjoitusneuvottelujen alkuvaiheessa.

Soutsou-kadun asuintalon rakentamista seurannut naapurusto muistaa ihmetelleensä sen kapeita tukipylväitä, epäilleensä niiden kestokykyä ja nimenneensä kohteen lopulta «tulitikkutaloksi». Huoli on vuosien varrella osoittautunut turhaksi, koska talo on selvinnyt maanjäristyksistä ilman mainittavia vaurioita.

Maaseutuväestöä ja pakolaisia tulvi suurin joukoin kaupunkiin 1950- ja 1960-luvulla, ja erityisesti Ateenassa oli suuri asuntopula. Rakennustoiminta jäi lähes täydelleen yksityisten harteille valtion keskittyessä Kreikan kattavan tieverkon luomiseen ja maaseudun ja saarten sisällissodassa ja maanjäristyksissä saamien vaurioiden korjaamiseen. Pienten talojen omistajat myivät kiinteistönsä tavallaan vaihtokaupalla ja saivat tonteilleen kohoavista aiempaa korkeammista kerrostaloista itselleen nykyaikaisen huoneiston. Näin alkoi muodostua se yleisilme, joka hallitsee Ateenan kaupunkikuvaa, tarkkailipa sitä mistä tahansa. Käytettiin helposti saatavia rakennusmateriaaleja ja yksinkertaisia rakennustekniikoita, jotka kumpikin olivat

Nikolaos Koroneoksen julkisivupiirros Soutsou 25:stä.

kouluttamattoman työvoiman hallittavissa. Koroneos-talossa oli alunperin 23 huoneisto: 3 kolmiota, 9 kaksiota, 6 yksiötä pohjakerroksessa, joka on osittain katutasen alapuolella, sekä 5 yksiötä ylemmissä kerroksissa. Kokonaan maanpäällisiä kerroksia rakennuksessa on kuusi ja ylimpänä vielä kattoterassi, jonka tasanteella on pieni hellahuone, eräänlainen retiré. Yhtä lukuunottamatta kuhunkin asuntoon kuului wc ja kylpyhuone. Talo tehtiin vuokrataloksi, jossa yksiöt vuokrattiin yksinäisille, kaksiot ja kolmiot perheille. Näin omistaja uskoivat rakennuksen pysyvän parhaiten kunnossa.

Soutsou 25-talon lahjoittaminen suomalaisille tuli ensimmäisen kerran puheeksi syyskuussa 1994 suurlähettiläs Ralf Fribergin ja instituutin johtajan Gunnar af Hällströmin kaudella. Alkuvaiheessa Koroneos tarjosi suomalaisille luksushuoneistoa Ateenassa. Hankkeen kiteytyessä hän oli avokätisesti lahjoittamassa asuin-kerrostalon lisäksi maatalaakin kaupungin ulkopuolella. Syyskuun 27. päivänä 1996 suurlähettiläs Antti Lassilan residenssissä laaditulla lahjakirjalla Soutsou 25:n talo siirtyi lopulta suomalaisomistukseen. Koroneos-talon eteisaulan seinään on kiinnitetty marmorilaatta, jossa on seuraava teksti: «Vuonna 1996 professori Nikolaos-Joannis G. Koroneos lahjoitti kiinteistön Suomen kansalle isänsä professori Georgios N. Koroneoksen muistoksi ja kunnioittaakseen Suomen kansan syvää isänmaallisuutta osoittavia uhrauksia».

Talossa asui lahjoituksen tultua voimaan vielä Koroneoksen vanhoja vuokralaisia: valokuvaaja, alusvaatetehtailija, siivoojatar ja muusikko perheineen sekä muusikon ystävätär kattoterassin yksiössä. Vuokra oli tuossa vaiheessa vain vertauskuvallinen vireillä olleen lahjoitusasian takia, eikä talossa ollut aikoihin lämmitettykään, ja suurikokoiset rotat olivat vallanneet pannuhuoneen. Loppuaikoina vuokralaiset eivät välittäneet ollenkaan maksaa vuokraansa, mikä luonnollisesti joudutti häätöä. Talon tyhjennyttyä ilmeisesti kodittomat katsastivat taloa vielä parin murron yhteydessä.

Nikolaos Koroneos, talon lahjoittaja

Professori Koroneos seurasi isänsä jälkiä ammatinvalinnassa ja työskenteli opiskeluaikanaan aluksi isänsä ja tämän yhtiökumppanin toimistossa. Soutsou 25:n piirtämisen ja rakentamisen tietämällä Koroneos asui kyllä pääasiassa Ateenassa, mutta toimi matkalaukkuprofessorina Thessalonikin Teknillisessä korkeakoulussa 1962–1967. Koroneoksen piirustusharrastus periytyy lapsuuteen, jolloin perheen kotona kävi piirustuksenopettaja pojan ollessa 12-vuotias vuonna 1947. Teknillisessä korkeakoulussa hän opiskeli vuoden verran myös piirtämistä ja vesivärimaalausta ja on harrastanut öljymaalausta aina 1990-luvun alkuun. Maalauksensa hän signeerasi salanimellä John Ronet. Etunimi oli hänen toinen etunimensä Joannis englanniksi ja sukunimi muodostui nimen Koroneos keskitävuista ja ranskalaisenkin loppu taidemaalari Claude Monetin mukaan. Aiheet olivat yleensä kasvotutkielmia, auringonlasku- ja meriaihteita.

Vuonna 1953 Koroneos kävi ensimmäisellä ulkomaanmatkallaan, joka oli seuramatka bussilla Thessalonikin kautta Jugoslaviaan, Itävaltaan ja Italiaan. Sen jälkeen Koroneos on vierailut 197 maassa. Suomessakin neljänä eri kesänä. Suurena toiveena hänellä olisi nähdä vielä revontulet, mutta Suomen kylmä talvi arveluttaa. Koroneos tuntee itselleen vieraaksi perikreikkalaisen tavan viettää iltaa syömällä. Mieluummin hän lukee ja keräilee eri asioita. Hyvin läheinen on ollut postimerkki-

Instituutin seitsemäs johtaja Leena Pietilä-Castrén, prof. Nils Christofersen Oslostasta ja prof. Nikolaos Koroneos.

kokoelma, kaiken kaikkiaan 7000 kappaletta, joka on koostunut pääpainoisesti kyprosalaisista ja kreikkalaisista postimerkeistä. Vuosilta 1957–1977 hän keräsi kaikki saatavilla olevat avaruusaiheiset merkit, ja vuoteen 1987 vain eurooppalaiset ja pohjoisamerikkalaiset. Monia harrastuksiaan hän on edistänyt eri salanimien suojassa. Alkuvuodesta 2003 sekä suomalaisissa että kreikkalaisissa lehdissä oli kansainvälinen tilasto, jonka mukaan suomalaiset ovat maailman rehellisintä kansaa. Uutinen oli professori Koroneokselle kovasti mieleen, koska hän saattoi todeta talolahjoituksensa osuneen oikeaan.

Asuntola

Rakennuksen muuttaminen toimivaksi asuntolaksi annettiin meidän opetusministeriömme rakennusosaston valvottavaksi, ja suunnittelutyön teki kreikkalainen arkkitehti Fivos Ekonomidis. Olennainen muutos oli pikkuruisten huoneistojen yhdistäminen tilavammiksi siten, että rakennuksessa on nykyisellään 12 erikokoista huoneistoa. Osittain maanalaiseen kerrokseen sijoitettiin yhteiset oleskelu- ja huoltotilat. Kokonaispinta-ala on n. 800 neliötä. Peruskorjauksen jälkeen rakennuksessa on tehty lähinnä pieniä ylläpitokorjauksia, mutta kevättalvella 2003 ovet ja ikkunat vaihdettiin alumiinisiksi ja paremmin ääntä-, lämpö- ja pölyäeristäviksi.

Koroneos-talo otettiin uudistettuna käyttöön helmikuun 12. vuonna 1999. Se on osoittautunut todella tarpeelliseksi, ja käyttöaste on ollut korkea alusta lähtien. Mikäli talo ei täyty suomalaisista pitkäaikaista majoitusta tarvitsevista tutkijoista, opiskelijoista ja korkeakouluharjoittelijoista, sinne otetaan mielellään asukkaita myös muista Ateenan ulkomaisista instituuteista. Näin suomalaiset saattavat tarjota saman käytännön, joka sai alkunsa jo 1800-luvun jälkipuoliskolla varhaisten suomalaisten Kreikan-tutkijoiden majoittuessa usein esim. Saksan arkeologisen instituutin

Instituutin asuntola, Koroneos-talo.

tiloihin. Koroneos-talosta on varattu huoneistot myös Suomen Kirjailijaliiton ja Suomen Taitelijaseuran ateljeesäätion käyttöön. Toukokuun 2004 loppuun mennessä Koroneos-taloon oli tehnyt tuloilmoituksen 766 henkilöä, ja keskimääräinen asumisaika oli 31 vuorokautta.

Karyatidon 18

Omistajat

Ateenan-instituutin saadessa toimitilat Zitrou-kadulta instituutin säätion hallituksen jäsen Pekka Herlin osti Koneen Säätion nimiin johtajan asunnoksi omakotitalon naapurikorttelista Karyatidon 18:sta kesällä 1991.

Tonttikirjoissa Karyatidon 18 mainitaan ensimmäisen kerran tammikuussa 1910, jolloin Mihail Karajannis ja Dimitrios Anezis myivät sen Antonios Levandik-selle. Tämän kuollessa elokuussa 1941 se siirtyi perintönä hänen sisarilleen Angeliki ja Maria Levandille, jotka myivät sen edelleen jo saman vuoden lokakuussa Maria

Panajotopouloulle saksalaismiehityksen aikana, jolloin nälänhätä Ateenassa oli pahimmillaan. Hän joutui vuonna 1949 maksamaan tontista vielä uudessa laissa määrätyn lisähinnan, koska kauppa oli tehty miehityksen kestäessä. Tonttikirjassa mainitaan lisäksi, että Maria sai viimeisen lainaosuuden maksetuksi vuonna 1952. Tontilla olevan talon hän rakennutti «omalla kustannuksellaan». Talon tarkka rakentamisajankohta on jäänyt selvittämättä, mutta lienee tapahtunut vuoden 1952 jälkeen. Vuonna 1950 otetussa ilmapalokuvassa Karyatidon 18:n tontti vaikuttaa vielä rakentamattomalta, mutta asiasta ei voi olla täysin varma, koska kuva on rajautunut harmillisesti juuri tuolta kohdalta.

Maria Panajotopoulou (ensimmäisessä avioliitossa Faltaits) oli toisen kerran naimisissa Argoksessa syntyneen Spiros Panajotopouloksen (1894–197?) kanssa, joka oli Ethnokseen kirjoittanut taidekriitikko, kirjailija, Kreikan kirjailijaliiton puheenjohtaja ja Kansallisen kirjailijaseuran varapuheenjohtaja. Karyatidonin talossa tammikuussa 2004 vierailut Ethnos-lehden eläkkeellä oleva toimittaja Maria Karavia muistelee talon ovien olleen 1950-luvun puolivälissä aina auki taiteilijoista, kirjailijoista ja runoilijoista koostuneelle seurapiirille, ja pariskunta olikin kuuluisa vilkkaasta seuraelämästään. Spiros arvosti lisäksi tavattomasti naiskauneutta, Maria puolestaan oli hyvin mustasukkainen. Spiros omisti myös kangaskaupan lähellä tuomiokirkkoa Ermou- ja Evangelistrias-katujen kulmassa, ja siksin hänen kirjoituksistaan puhuttiin «metritavarana». Runoilija ja tuleva nykykreikan professori Kostas Steriopoulos kävi kerran tapaamassa Spirosta kaupassa, jossa tämä oli parhaillaan mittaamassa kangasta, ja kirjoitti hetkeen sopivan jambimittaisen runon: «Olet sovittanut harmonisesti samaan kuittiin sekä rahaa keräävän että oppineen Hermeksen. Olet onnistunut mittaamaan kankaita tavuilla ja säikeitä kyynärällä oikeassa suhteessa ja ilman virheitä». Panajotopouloksen pariskunta joutui ilmeisesti rahavaikeuksiin, kauppa lopetettiin ja Marian oli myytävä talonsa. Hänen kuoltuaan joskus 1960-luvulla Spiros julkaisi kirjan vielä vuonna 1973.

Heinäkuussa 1956 talon osti Georgios Papas, jolla oli lemmikkieläinkauppa Thisionin alueella, Agioi Asomatoi-kirkon vieressä. Hän antoi talon myötäjäisiksi tyttärelleen Vasiliki Themelille saman vuoden lokakuussa. Vasiliki ja Antonis Themelikselle syntyi talossa kolme lasta: Ateenassa elävät edelleen poika Kosmas (s. 1957), josta tuli lakimies, ja tytär Aleksia (s. 1962), jolla on kultasepänieläkkeet Veikou- ja Hatsikhristou-kaduilla, mutta Georgios-poika (s. 1959) on ollut jo parikymmentä vuotta Yhdysvalloissa metalli-insinöörinä. Karyatidon-katu oli 1960- ja 1970-luvuille saakka matalien rakennusten reunustama. Kun vastapäisiä uusklassisia rakennuksia purettiin, Antonis Themelis oli yöaikaan nähnyt kuorma-autolla kuljetettavan paikalta runsaasti antikviteettejä. Themeliksien pariskunta myi talon vanhoilla päivillään, kun tilavan talon hoitaminen kävi ylivoimaiseksi, ja muutti kerrostalohuoneistoon läheiselle Tsami Karatasou-kadulle. Lapset surevat myymistä vieläkin, ja Kosmas uneksii ostavansa talon takaisin, kunhan vaurastuu.

Rakennus

Karyatidonin talo rakennettiin toisen maailmansodan jälkeen, jolloin poikkeuksellisen pitkään jatkunut uusklassismi oli jäänyt Ateenassa lopullisesti taakse ja modernismin vaikutuksesta suosittiin valkoisia ja sileitä fasadeja. Kohtuullisen korkuisia kerrostaloja oli Ateenaan rakennettu jo 1920-luvulla, ja talokorkeutta lisättiin vielä huomattavasti 1950-luvulla huutavan asuntopulan vuoksi. Karyatidon 18:n omakoti-

Karyatidon 18.

talo on siten myöhäinen vaihe Ateenan keskustan pientalorakentamista. Sotien jälkeen kreikkalaiseen modernismiin yhdistyivät monet kansanomaiset piirteet, ja Karyatidonin talossa niitä ovat ulko-ovien kaariaukot, talon takana oleva veranta, tässä tapauksessa kahdessa eri tasossa, kattotiiltien käyttäminen koristeina ikkuna-aukkojen yläpuolella sekä puinen pergola talon kattoterassilla. Julkisivussa kivijalka on tehty luonnonkivistä. N. 180 neliön rakennus on säilynyt lähes täydellisesti alkuperäisessä asussaan. Jyrkkä rinne määräsi sisätilaratkaisun, jossa neljä eri huonetasoa muodostuu puolikerroksista. Edustuskerroksessa on kauniita klassisoivia yksityiskohtia, ja lattiat ovat Joanninan syvänruskeaa ohutsuonista marmorista. Julkisivussa, kattoterassin aidassa ja marmoriportaikon alkuperäisessä rauta-aidassa (nytemmin sitä on korotettu turvallisuussyistä) toistuvaa polvekenauhakuviota on käytetty koristeaiheena huoneiden seinäfriiseissä ja valaisinmanseteissa. Samanlaisia rakennuksia tiedetään olleen melko lähellä Metsin kapunginosassa ja kauempana Neo Psihikossa, mutta monet niistä on purettu kerrostalojen tieltä.

